

perscripsit, contineri viderentur, hoc opus, hic labor improbus fuit. Maximam quidem fragmentorum partem Georgius ille Syncellus, tum Paschalis, sive Alexandrini chronici auctor suppeditarunt; sed alia tamen apud alios investigare diligentissime necesse fuit, Cedrenum puta et Nicephorum, Theophanem et Jo. Malala, quorum volumina ad exiguam quamdam periocham expiscandam, periocham percurrimus sæpe integra: ut eos modo taceam quorum ipse olim testimonia Eusebii descripserat (nam Scaligeri collectaneis bisque terque ad summum conquevimus, ut ne qui vacaret documento aliquo locus), cætera tam diligenter tamque fideliter expressa sunt, ut et pagina uniuscujusque auctoris, ad faciendam rei fidem, singulis testimoniis annotetur. Et vero si nihil præterea aliud præstitum a nobis esset in hoc exornando chronico, esset tamen cur satis bene de Eusebio, ejusque imprimis interprete Hieronymo meruisse confideremus. Sed est liber iste, quod primo statim intuitu apparet, ita scriptus, ut frustra aliquis speret, se cum vel explicare alius, vel intelligere satis posse, quin omnia omnium veterum, recentiorumque auctorum scriba excusserit, in quibus aliquid vel ad historiam veritatem, vel ad temporum seriem pertineat. Nullum adeo nos gestum expendere in notis prætermisimus, ut lectionis primum, nec solum Latinæ, sed et Græcæ quoad ejus fieri potuit, tum facti, denique temporis sua unicuique ratio constaret: qua in re ita modum tenere propositum fuit, ut necessitati servirem atque utilitati, nec lectori silvam rerum quibus abundat, sed earum selectum quibus caret, subministrarem. Sæpius quid non dicendum, quam quid dicendum consideravimus: neque tam laborandum fuit, ut feneremur auctoribus nostris lucem, quam ut ab iis quæ doctorum vulgo non ignorantur, et propriis tractata sunt libris, manum abstinere. Et si quid tamen fusius ad sui eruditionem, atque argumenta disputationum in utramque partem cognoscenda, lector requiret, et iis scriptoribus et locis petere posset, quæ sibi identidem significantur.

VALLARSII NOTÆ.

Col. 223. *Hieronymus Vincentio*. Hic ille, opinor, Vincentius est, quem sæpe Hieronymus honoris causa nominat, suæque peregrinationis comitem, et in Bethlemi secessu charum cum primis habuit. Ex libro contra Joannem Jerosolymitan. num. 37 et 41, ubi *Constantinopolim urbem celeberrimam ante annos quatuordecim deseruisse* dicitur, ut solitariam ageret vitam, colligere est, eum una cum S. Doctore, hoc ipso anno, quo chronici interpretationem adornavit, Constantinopoli Romam navigasse. Manifesto

autem liquet ex libro tertio contra Rufinum num. 22, ad medium anni 385, conscendisse pariter navim in Romano portu, atque una Jerosolymam contendisse, et fuisse postea apud S. Fratrem in Bethleem versatum. Certe in eo degens monasterio laudatur contra Vigilantium epist. 61, num. 3, atque alibi discipline ejus ac pietatis causa. Exinde venit iterum Romam circa an. 397, quod ex laudato contra Rufinum libro discimus num. 24. Deinde orientem repetivit post ferme triennium, ut in epistola 88 ad Theo-

philum discitur. Jam vero quod his omnibus locis *sanctus presbyter Vincentius* abs Hieronymo nunquatur, hic vero nulla ejus dignitatis est mentio, pronum est arbitrari, nondum fuisse justum presbyterum, cum hunc illi librum S. Pater inscripsit; quod quidem bonis probatum irem argumentis, si notarum id brevitatis pateretur. Hanc tamen ipsam Vincentii memoriam paucis repetere, necesse fuit; vel de enim de eo quidquam dicere prætermiserunt hujus editores libri, vel qui divinando aliquid assequi conatus est Schurzleischius, eumque suspicatur esse Vincentium, qui anno Christiano 402, seu olympiad. 293, consulatum gessit, ut Cassiodorus memorat, et *Baëtrius* in chronico Paschali pag. 712 vocatur. Porro qui subsequitur, Gallienum haud ita novimus: veteres libri omnes cum unica *l* scribunt: nummi litteratque lapides geminant.

Ibid. *Iambo*. Nulla est in Hieronymianis omnibus libris sententia, quæ pluribus recentium criticorum censuris pateat. Ac satis quidem erudite Josephus Scaliger, Ludovicus Capellus, et novissime Joannes Clericus contendunt, versus, quales Hieron. tradit, et quales sunt Græci ac Latini, Hebraice fieri nullo modo posse. Verum quæ mens fuerit S. Doctoris, et quo possit sensu accipi non inepte, num satis associati sint, dubito. Martianæus prolegom. iv in divinam bibliothecam, ubi de metris Scripturarum, multa congressit in Hieronymi, quem defendere conatus est, gratiam. Nobis alia videtur explanationis inveniunda ratio: non enim proprie metricam modulationem putamus ab eo intendi, sed rhythmicam quæ ut ait Beda ab ipso Scaligero laudatus, est *metris consimilis verborum modulata compositio, non metrica ratione, sed numero syllabarum ad judicium aurium examinata*. Sed hæc latius pro rei merito, et ut aliis persuadeant, edisserere, non hujus est loci: et ad eam proprie pertinet dissertationem, quam Hieronymianæ bibliorum versioni tomo subsequente præfigemus. Nam et suam hic obiter S. Pater promit sententiam, quam in sacrorum voluminum præfationibus, ac præcipue in Isaïam, Job, et Psalterium, per partes nullo luculentius exponit.

Ibid. *Nunc Sapphico tumet*. Persuasum mihi est, non abs Hieronymo verbum hoc *tumet*, sed a sciolo antiquario scriptum. Enimvero Sapphice delicatissime omnium muse tumere omnino non convenit. Rescripsim itaque *tinnit*, quam

lectionem ex alii a Isidori lib. vi originum, c. 2 verissime visus sum excudisse. Ubi nunc ille ad verbum recitat S. Patris locum, præcedit editiones *nitet*, pro *tumet*, mss. autem codices in notis laudati *tinnit*, quæ corrupta vox suoque indicat inendo, veram esse scripturam *tinnit*. Mox alii codices apud Salmasium *semipede graditur*, pro *ingreditur*. Postremum hocce metrum ad Pindari odas retulerit S. Doctor, quomodum superiora ad Horatium. Injuriosus enim in Hieronymum sunt, qui eum dicunt ex Horatio suo de Pindaro judicasse, cujus possim non satis noverit.

Ibid. *Pentametro*. Verius constituisse videtur in epist. 30 ad Paulam, n. 3, ubi de quatuor psalmis, qui secundum ordinem Hebræorum incipiunt elementorum: *Scire*, inquit, *debes in prioribus psalmis singulis litteris versiculos, qui trimetro iambico constant, esse subneos; iniferiores vero tetrametro iambico constare, sicut et Deuteronomii canticum scriptum est*.

Ibid. *Ut Josephus et Origenes scribunt*. Josephi locum de Mosis cantico in *ἱεραμτρο τόνου* laudavit Scaliger ex lib. ii antiqui. Acepe nunc alterum e lib. vii, c. 12, ubi de Davide psalmographo loquitur: *Ὡδὰς εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὕμνους ἀνεπέψατο μέτρον ποικίλου τοὺς μὲν γὰρ τριμέτρους, τοὺς δὲ πενταμέτρους. Ὀδὰς in Deum hymnosque composuit vario carminum genere: etenim tam versus trimetros adhibuit, quam pentametros*. Origenes ex Josepho accepit.

Ibid. *Plus aliquid dicam*. In uno Palatin. haberi refert Salmasius, *dicam*, pro *dicam*, quasi *aliquis*, non *aliquid* præcesserit. Cæterum illadem Homeri prosa oratione Demosthenes Thrax explicasse dicitur: alii de Dionysio Thracæ, non ignobili grammatico, qui inde cognomen *μαρτυρολογος* retulerit, e Suida atque Eustathio hoc tradunt. Quod *loquentem* deinde *loquentissimo* opponit Hieron. effatum illud Sallustii videtur alludere in Catilin. c. 3: *Loquentia multum, sapientia parum*. Num quantum *loquentia* distet ab *eloquentia*, Plinius quoque docet lib. v, epist. 20.

Col. 223. *Valentiniani iterum*. Scilicet ad annum usque Salvatoris 378. Ipse autem anno scribebat 380 sub Gratianum v et Theodosium, non ut Scaliger putat, Ausoniam et Olybrii consulatu.

Col. 235. *Obtestatio Eusebii*. Hujus obtestationis auctor S. Irenæus est, qui eam, referente Eusebio lib. v ecclesiasticæ histor. cap. 20, et Nicephoro lib. iv, cap. 30, suo de ogdoadæ operi

subjunct, ad falsariorum manus, et scribarum deprecandam incuriam. Ita vero delectatus est isto *ἑπιτομή* exemplo Eusebius, ut illam et iisdem plane verbis sibi duxerit describendam, et statim a libri titulo, conspicuo magis loco posuerit, ut subito incurreret in legentis oculos. Ejus rei argumentum sunt codices Hieronymiani non sane pauci, Pontaco, Salmasio, Thomasino, atque aliis inspecti qui eam hoc ipso quo nos loco recensemus, S. Doctoris præfationi subnectunt, ut eum ab his verbis Græci textus interpretandi initium fecisse, indicent. Cæterum et alii bene multos codices eam ignorant, e quorum numero sunt et quos Scaliger consulit. Confer quam Rufinus suæ libri *περὶ ἀρχῶν* interpretationi præposuit, verbis paulo exaggeratis, ejusmodi adjuvacionem.

Col. 225. *Mosem... qui omnium primus.* Nonnihil diversus loci hujus sensus ab eo est, quem referunt *Græca fragmenta* Eusebiani textus, sive que Scaliger excerptis a mss. sive que nos e vulgatis Synelli libris subnectimus. Quod vero id culpe vertunt Hieronymo Scaliger, et Clericus multo illo iniquior, minime ferendum est: nam et ille quem ipsi proferunt Græcum textum, diversus paulo est ab eo, quem Goari editio, qua et nos utpote accuratiori utimur, representat. Et siquidem accusandus est inscitie Hieronymus, quod ab Scaligeriana lectione Græca dissentiat, pari pacto Scaliger ipse culpandus sit, quod ab exemplari regio Parisino longius abluat. Descripsit ille ad hunc modum: *Μωϋσῆς, γένος Ἑβραίων, προφητῶν ἀπάντων πρῶτον, ἀπὸ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν, λέγει δὲ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τῆς τῶν ἔθνων δι' αὐτὸν θεογονίας, γρηγορίας καὶ λόγια θεῶν Γραφῆ παραδεδωκέντα, etc.*, veritque, *Mosem, genere Hebræum, qui prophetarum omnium primus de Salvatore nostro, de Christo, inquam, et de ea, quam gentes per eum adeptæ sunt, Dei cognitione, vaticinia et oracula divino scripto tradidit, etc.* Editus autem a Goaro Synellus: *Μωϋσῆς, γένος Ἑβραίων (Al. κατὰ γένος Ἑβραίων), προφητῶν ἀπάντων πρῶτον, ἀπὸ τοῦ πρὸ ἡμῶν, λέγει δὲ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τῆς τῶν ἔθνων δι' αὐτοῦ θεογονίας, γρηγορίας καὶ λόγια θεῶν Γραφῆ παραδεδωκέντα, etc.*, que sonant in Latino sio: *Moysem, Hebræum genere, prophetarum omnium antesignanum, cum quoad ea que nos, id est, Christum præcesserunt, tum quoad alia, que de Dei notitia per eum accepta sunt oracula, vel etiam quoad divina verba, que scriptis sunt tradita, etc.* Horum tanta est ab invicem differentia, quanta fere non est Hieronymianæ interpretationis, nec

jure tamen quis unquam alterutrum accusabit imperitiæ, quod propositum sibi exemplar non satis intellexerit, reddideritque in Latinum. Igitur et de Hieronymo ita sentiendum omnino est, ut in eo quem sibi proposuerat Eusebianum exemplari, non Synelli apographo, sie ex assue legerit, quemadmodum est interpretatus. Nam neque ullum facit boni sensus dispendium; et quod critici illi tantopere urgent, cum in vocis ἀπὸ, id est, *de*, significatione lapsum, quam acceperit ut *πρὸ*, id est, *ante*: indicio est ipse Synellus editus, in Eusebianis codicibus *πρὸ* illud exstisisse, ubi ἀπὸ τοῦ πρὸ ἡμῶν legit, idque fortasse ex varia lectione, que ex libri ora in textum importata est scribarum incuria. Denique quod reliquum versum *περὶ θεογονίας*; dicunt ideo Hieronymum omisisse, quod illum non satis intellexerit, hoc demum est turpissime calumniari. Nemo hominum credet S. Doctorem, qui universum Eusebii opus sumperat interpretandum, brevem versiculum ob inscitiam dissimulasse; et qui nedum Græcorum opera in Latinum convertebat, sed et aliarum linguarum in Græcum, tribus verbis, que et passim obvia sunt, Latine exprimensis parem non exstisisse. Ego ex hoc ipso quod illa præterierit, et scio magnum Hieronymum ea nescire omnino non potuisse, tantumque errorem errare, evidens esse aio, cum nec plura his, nec pauciora, nec demum aliter atque est interpretatus, in Græco, quod ob oculos habebat, exemplari invenisse.

Col. 227. A. *Clemens*, Alexandrinus utique, libro 1 stromatum, pag. 321, Africanus in chronico quod intercidit, Tatianus oratione contra gentes, denique Josephus antiquitatum lib. v.

Ibid. *Justus*. Tiberiensis, in libro qui etatam tamen non tulit, *Ναὶ Ἰουδαίων βασιλῶν τῶν ἐν τοῖς στήματιν*, a Moysæ usque ad Agrippam: quod *chronicon* vocat Photius cod. 39.

Ibid. *Quingentis*. Videtur emendandum, *septuaginta*, juxta Græcum *ἑπτακοσίας*, ipsamque supputationem, quam mox ex Porphyrio init. libid. *Porphyrius*. Porphyrium de nomine appellare respuit Eusebius.

Ibid. *Cum hæc ita se habeant*. Id est, cum ethnici ipsi Mosem octingentis annis Trojano bello antiquiorem fateantur. Neque enim ad solum Porphyrium hæc referantur, cui rem ita se habere ut dicebat, Hieronymus concesserit, quemadmodum Clericus apertissime calumniatur.

Col. 227 B. *Curioso ordine captavi*. Græca verba *γρηγορίας καὶ λόγια ἑπιτομῶν*, non intellexisse Hieronymum, qui vertit, *ita curioso ordine captavi*, Scaliger et Clericus uno ore calumniantur. Inique enimvero et per summam injuriam; nam qui ea nescierit, illum manifestum est Græce penitus nescisse. E contrario quam probe calluerit magnus Hieronymus Græcas literas, nihil opus est dicere. Constatque adoo, noluisse illum verbis contentiosius inharere, sique paululum abulsiisse, quando nullum erat boni sensus dispendium.

Col. 228. A. *Exemplar, multitudo in fidem traxit*. Eusebius absolute ait, que minorem annorum numerum supputaret, non quam exemplariorum probaret multitudinem, se maluisse editionem sequi. Hoc est porro, de quo tantopere criminantur Hieronymianam interpretationem famosi ejus adversarii Scaliger et Clericus. Ego Græcum hodiernum textum aliquot immunitatibus verbis manenteque existimo, idque pronuntio ex hinc sensu, quem nudum illud verbum *μετρίως* reddit. Nam *μετρίως* vocem, quam ad paginam abum post Goarum rejicimus, Synelli codices non habent, et haud scio an de suo Scaliger suffecerit, textus sarcienti gratia. Sed neque eo tamen pacto satis commode habet, aut est ad Eusebiani sermonis copiam locus restitutus, ut ex eo potuisset de Hieronymiana versione certo judicare, nedum eam quod facit, contumeliosissime accipere. Persuasum quippe esse debuit, nunquam laudatum iri abs Hieronymo exemplariorum multitudinem, nisi quid simile de *ἀνεγγραφοῖς* Eusebius memorasset. Vocari autem ab eo exemplaria antiquos interpretes, Aquilam, Symmachum, Theodotionem cæterosque, pro certo habeo; nam et illos ideo noverat, quos pro Hebræorum sententia laudaret, et si hos excipias, Hebræicum exemplarium unum est, non multa. Cum itaque minores in Hebræis codicibus anni sint, quam in Græcis *τῶν* LXX, ac si malis addere etiam Samaritanis, minorem quoque esse numerum probat ipsa veterum aliarum ex Hebræo versionum multitudo, earum nempe quas diximus, et Origenes pridem in hexaplis digesserat: estque demum unum idemque sensus, et minorem et quem exemplariorum multitudo preferret, numerum sequi. Quare et si quis contenderit ita ut nunc, olim habuisse Eusebium textum, nulla sit tamen Hieronymianæ interpretationi, que sensum fere eundem refert, succensendi causa.

Col. 228 A. *Inachi temporibus*. Sensus est, ipso demum Scaligero non diffidente etiam juxta minorem hunc ipsum Diftæorum numerum, Jacobum vetustissimum reperiri, utpote Inachi temporibus æqualem. Alias certum est, quo brevior instituitur numerus annorum ab Adamo ad Abrahamum, hunc non antiquiorem, sed recentiorem Inacho evadere. Ex quo ansam arripuit Tarasii patriarchæ Synellus, qui, Septuaginta seniorum numeros secutus, Inachum Mosi temporibus illigat, Eusebium acriter insectandi.

Col. 229. A. *Darii regis Persarum*. Nihil dubium est, quin Darium Hystaspis filium Eusebius hic notet, cum ab ejus secundo anno ad 15 Tiberii, 347 annos ait intercedere. Hanc autem hypothesin, secundo nempe ejus Darii anno finem exstisisse Babylonicæ captivitatis, tam falsam esse, ait Scaliger, quam falsum est, secundo ejus Darii anno templi fundamenta jacta, et templum sub eodem instauratum fuisse: cum is fuerit Darius Nothus, non autem Darius Hystaspis filius. Atque hanc sententiam a Sulpitio Severo, ut ipse ait, alisque scriptoribus antiquis acceptam pluribus, infra in animadversionibus in chronicon (ut in secundum Darii Nothi annum initium Septuaginta Danielis hebdomadam referat), maxime autem libro vi de emendatione temporum, ita multis argumentis fulcire conatus est, ut doctorem vulgo fere etiam persuaserit. Neque sane nobis hic licet pro notarum brevitate, eam inire disputationem, et satius interim existimamus, lectorem amandare ad Petavii de Doctrina temporum lib. xii, cap. 31, atque Hueltium demonstrationis evangelicæ propositione ix, cap. 8, ac novissime Schreærum libro de imperio Babylonis, etc., sect. 4 et 5, qui totam illam Scaligeri opinionem solidis argumentis disjecerunt. Quod tamen hunc ipsum attinet Eusebii locum, ne facile credas Scaligero pro summa hominis auctoritate et confidentia, seias illo illum erant splendide, atque in eo maxime, quod supra centum adhuc annos (quod nempe sunt a secundo Darii Hystaspis ad Darium Nothum) et Babylonicam captivitatem et templi prorogam instauracionem. Satis vero erudite, ac propius ad fidem colligere, ac ponere Eusebium, quod ipse sacer Esdra liber capp. v et vi tradit, a Dario Hystaspis filio, cum non ita pridem regnaret, Zorobabelem facile impetrasse, ut patrie sue res fractas jacentesque ab annis jam septuaginta restauraret,

ac Dei domum in Jerusalem, etiam post Cyri decretum sæpius impeditam, exstrueret. Sed et ex Zacharie visione cap. I conficitur, exeunte secundo Darii Hystaspide anno, finem advenisse captivitatis, cuius septuaginta anni a capto Sedechia ducunt initium. Consentiant et vetustissimi auctores, ut est Clemens, pluribus infra laudandis, qui luculentissime tradit stromat. lib. I pag. 331, post septuaginta annos captivitatem κατασχάσαν εις τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσου, relaxatam anno secundo Darii Hystaspis filii. Denique et Josephus vernaculus scriptor ejus historiae, qui cum alibi, tum lib. I contra Appionem, sect. 21, de templi ejus instauratione ait, quod ἔτι δεύτερον τῆς Κέρου βασιλείας, ἔτι τῶν θεμελιῶν ἐπιβληθέντων, δεύτερον πάλιν τῆς Δαρείου βασιλείας ἀπετέλεθη: secundo Cyri anno positus fundamentis, rursum secundo regno Darii utique (Hystaspis f.) anno perfectum est. Uno verbo referri quidem omnia, quæ sunt ab antiquis hæc de re tradita, egregie ad Darium Hystaspidem, vix autem, aut ne vix quidem ad Nohum possunt, ut suo loco pleniùs constabit, cum opinio illa ad septuaginta hebdomadarum partitionem conferatur.

Ibid. In ducesimasimam olympiadem. Enucleatius sane habet Græcus textus, qui annum ipsum hujus olympiadis, nempe quartum ascribit: κατὰ τὸ τέταρτον τῆς σα' ὀλυμπιάδος; sed aut non erat in eo, quo Hieron. utebatur, exemplari annotatus, aut ex Latina ejus interpretatione excidit, aut denique nullo boni sensus dispendio prætermisus est, cum pateat ex contextu, atque ex eo, qui statim colligitur, annorum numero, finem olympiadis, qui quartus est annus, denotari. Neque adeo jure sibi animos ex illa omissione sumunt docti viri, qui 15 hunc Tiberii annum tantopere disputationibus exagitant, non a morte Augusti inchoant, sed ab ipsius Tiberii imperio proconsulari, quod duobus, tribus, et quatuor annis, pro sua quisque opinione, antecessisse arbitrantur. Quorum sententiam cum alia argumenta, tum ipsa Eusebiana ratio plane subvertit.

Ibid. Quadrienniū. Cavet errorem qui suboriri ex aliis veterum testimoniis potest. Nam ex eo quod Olympius agon exacto quadriennio in quinti anni initio recurreret, quinquennales olympiadas videtur constituere. Ovidius lib. IV de ponto, epist. 6:

In Seythia nobis quinquennis Olympias acta est.

Et Seneca in *Hercule furente*, ubi de populo qui ad olympicos ludos concurrit:

Quinta cum sacrum revocavit æstas.

Hinc et sacro scriptori libri IV Machab. c. IV. περιπατησάτωσιν ludii, et ipsa olympias περιπατήσιν dicitur, hoc est, quinque annorum periodus. Apparet vero ab his terminum includi, in quem desinebat, et quo solemnitas agebatur: cum ipsa olympias nonnisi integri quadrienni spatium contineret. Vide, si lubet, Censorinum cap. 18, Dionysium Halicarnasseum lib. I, et Solinum cap. 2, etc.

Col. 230 A. Desolationis templi. Explete scilicet desolationis, templique adeo instaurati, ac si dixisset, a suprascripto anno Darii secundo, ad quinquagesimum usque Ozia regis. Est hoc nempe Eusebiani operis de universa temporum ratione monumentum certum ac definitum, quod Græci vocant παράληψις, a quo reliqua intervalla deducit, et quo refert, dico annos LXX Babylonicæ captivitatis, a Sedechia casu ad secundum Darii Hystaspide. Ac recte quidem in supputationis priorē parte habet: sive a secundo Darii anno retrorsum ad primam olympiadem ducentos quadraginta sex annos interponit: haud autem recte in altera, ubi confert quinquagesimum Ozia in olympiadem ipsam primam, ut probet ab instaurato templo ad eum annum Ozia retrorsum numerando totidem ducentos quinquaginta sex interesse. Peccat enim vero collectio isthæc insigni quatuordecim, plus minus, annorum παραρρησισμός, cum primus olympicus in Ozia annum tricesimum quartum, aut quintum incurrat. Id constat ex ipsis Eusebii rationibus, qui captivitatem ipsam et casum Sedechie tertio anno olympiadis 47 ascribit, unde et debuerat etiam olympiadam initium in annum Ozia tricesimum quintum aut sextum conferre, non quinquagesimum. Jam quæ hujus fuerit hallucinationis causa, quæque consecraria ad reliquias rationes diversis ab epochis huc referendas, demum quo pacto huic malo auctor ipse occurrerit, illudque intervallum aliis annis huc illic substitutis, impleverit, suis quæque nos locis exponemus, et quoad ejus fieri potest, Eusebium excusabimus, quem satis acerbè castigat Scaliger, ut videri tamen velit, ei ab Synkello vapulantii succurrere.

Col. 231 B. *Ex Minerva appellatione*. Traditum id quidem vulgo, Athenas nominatas ἀπό τῆς Ἀθηνῶν Κολλήδος, ab Athena, seu Minerva Poliade, sive

Urbana, cui simulacrum in Acropoli, quam *arcem* Hieronymus interpretatur, erat dedicatum. Minervam autem ipsam primus Cœopros Ἀθηνῶν appellasse dicitur, ejus nominis etymon multo adhuc obscurius Isidorus reddit: *Minerva apud Græcos Athena dicitur, id est, femina*. Plato a divina mente derivavit: alii alia commenti sunt. Nobis ferme cum Hillero videtur ex Hebraico repelenda etymologia, atque ex verbo מנחמ quod est *advenire*, factum paulo quidem barbare מנחם Ἀθῶν, id est, *advocatarum civitas*: eo scilicet convenientibus, qui antea dispersi erant in curiis pagisque, Acticæ terre incolis; nam ex duodecim urbibus unas Athenas factas, notum ex Strabone, Plutarcho, atque aliis. Hinc opinari malim, ab urbis nomine Minervam, cui sacra urbs ipsa erat et regio, Ἀθηνῶν cognomen accepisse, non ut nostro Eusebio, et aliis passim veteribus persuasum est, *urbem ex Minervæ appellatione sortitam Athenarum nomen*.

Ibid. *Primus Jovem appellavit*. Hæc multo elegantius ac fere alio sensu in Græco resonant, Ζῆνα κελεύμενα τῶν Θεῶν: *Zena appellasse Jovem*: ut sensus sit, Saturni filium, eum quem Latini Jovem, Græci Ζῆνα vocant, divinitatis cultu fuisse primum a Cœopre donatum. Non enim primus Ζῆνα appellavit, quem ita nuncupatum præ τῆν εἰ ἀθρόων ἀπέστειλον, *statim atque ex hominibus exemptus fuit*, notat Diodorus lib. III, eo quod fuerit in terris degens, τὸ καλεῖς τῶν ἀνθρώπων, *bene vivendi auctor*. Omitto aliam esse Jovis etymologiam atque originem. Scaliger Clementis locum de auctoribus idololatriæ ex protreptico hinc laudat: ut nempe data occasione significet, mendum ibi se detexisse, ubi Μέρου pro Κέρου legitur, quod jubet nomen pro illo restitui. Verum minime hæc una de causa eam lectionem mutare liceat, quam et Arnobius, qui multa a Clemente mutuatus est, retinet lib. III, ac porro accepisse ex illo Clementis testimonio, nihil est dubium. Ad hæc potuit ille indicari Merops, Arisbæ, que Priamo nupsit, pater, vir superstitioni perquam addictus, de quo Apollodorus bibliothec. lib. III, c. 5.

Col. 232 B. *In partes philosophia divisa est*. Non putes hic sectas dici, sed ipsiusmet partes facultatis ac disciplinae, quam in academia primus tradidit Plato, rem edisserit perquam erudite S. Augustinus *De civitate Dei*, lib. VIII: *Plato philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit: unam moralem, quæ maxime in actione versatur: alteram naturalem quæ contemplationi*

deputata est: tertiam rationalem, quæ verum determinatur a falso, etc.

Col. 233 A. *Abraham Nini ætate generatum*. Hæc sane falsa est, vel Cimmericis tenobris obscurata hypothesis, quæ tantam regibus Assyriorum vastitatem tribuit, ut Abrahami ortus cum Nini ætate concurrat. Herodotus lib. I, cap. 7, Ninum Beli filium discrete nominat, et cap. 95 notam quoque temporis quo regnavit suppeditat, ubi ait, ab Assyriis, eum superiori Asiæ ἔτη εἴκοσι καὶ πεντάκοντα, annos DXX imperassent, Medos primum defecisse. Quod cum anno periodi Julianæ 4004 ascribatur, subductis inde annis 520, Ninus, qui primus omni Asiæ imperasse dicitur, in annum incidit ejusdem periodi 3486, qui Trojæ excidium solis undeviginti anni præcedit. Quare hoc maxime urgent Herodoti testimonium doctissimi recentiores chronologi, qui origines regni Assyriaci tradunt, ac temere jactantam eorum regum antiquitatem ac seriem impugnant. At restat auctorem habuit Julium Africanum: hic Ctesiam Cnidium, qui in sex prioribus Persicorum libris, ut Pholius in excerptis tradit, historiam Assyriacam et Medicam nongentis ferme supra Herodotum annis amplificavit, sive 1400 annorum spatio definit. Hunc autem secuti sunt plerique alii magni nominis historici, Diodorus Siculus, Castor, Rhodius, Cephalion, Æmilius Sura apud Velleium Paterculium, Trogus Pompeius in Justino, ut perloquere alios sequiorum temporum præterean. Est itaque et nobis pensanda res isthæc ex Eusebii rationibus: quem ex hæc supputatione constat Abrahami ortum ad mundi annum 1988 atque adeo Mosis quoque octogesimum (quo anno egressus est Israel ab Ægypto) ad 2493 retulisse. Quæ quidem in re tametsi illi rectius rationes ex Hebræo ineant, qui post adhuc annos quindecim, sive septimo secundi millennarii anno natalem Abrahami diem consignant, bene est tamen ad universam collectionem hoc ipsum, quod Eusebius ponit, *justa eum numerum, quem contractiorem editione Vulgate sermo præbet Hebraus*: nam Græca septuaginta viralis versio, quam Vulgate editionis nomine certum est hic denotari, solidis mille quadringentis nonaginta sexaginta sex annis eum numerum avertet. Verum illud jure meritoque nos moveat, quod statim auctor annectit, a nativitate Abrahæ ad totius orbis diluvium annos inveniri nongentis quadraginta duos retrorsum usque ad Adamum, sive condi-

tum mundum. Hac enim supputatione jam non juxta contractorem eum numerum, quod satis bene atque erudite videbatur astruere, sed post adhuc integros mille centum septuaginta sex, sive anno 3184 Abrahami ortum constituit, necesse est. Hinc vero et secum ipso pugnet Eusebius, atque ut ab Hebræo textu dudum laudato aberret, non tamen ipsis LXX consentiet, qui eo numero ducentos nonaginta plus habent, sive anno 3474 natum eum referunt. Experiat igitur, ut eum a calumnia liberem, dicere quid hoc rei sit.

Eusebius hoc libro chronologica rationes suas omnes ab Abraham nato auspicatur, ad quem unice sibi digerenda subsequuta tempora, componenda cum universa historia proposuit. Eum porro annum, cogente rerum serie, atque eorum, quos suppres facit esse, exoticis monumentis, novit ex Hebræo textu, cujus contractior est numerus, sibi esse repetendum. Atque in eo quidem, si levioris, quem supra notavimus, momenti, *πρωγονισμὸν* 15 fere annorum exuisset, de quo rursus dicemus, cætera bene invicem et eum historia veritate ita constant, ut synchronismi facile observari queant, nec a posterioribus anteriora, vel utraque ab historica observatione dissideant. Quæ vero annum illum præcedunt ad mundi usque initium, quippe cum parum aut nihil ad instituti operis propositum facerent, nihil pensi habuit, ex cujus codicis supputatione proferret, ac magis cavet, ne a recepta vulgo apud suos opinione discederet. Nimirum tanta illa diversitas, quæ Hebræum textum intercedit et Græcum, annorum plus minus 1470 spatium illud tenet, quod Abrahæ natalem annum antecedit, et ad mundi usque initium protenditur: ubi singulis patriarchis centum ætatis annos, nonnullosque alios interdum supra quam Hebræus textus effert LXX interpretes largiti sunt, in eamque absent temporum discrepantiam. Atqui ab eo digerendo ad chronologicos canones spatio abstinuit Eusebius, cum nihil esset quod conferri ex gentium historicis posset, totumque illud periculose plenum opus alie satis habuit, ex Scripturarum testimoniis simplici narratione pretexere in ejus quem moliebatur, libri quoddam veluti proœmium; meminitque ejus obiter, ne lector, ut ipse ait, *incuriositate cessaret*. In ipsa autem perfunctoria recensione annos quidem ab Adamo ad diluvium ex Vulgatæ tunc editionis, sive ex τὸν LXX calculis posuit 2242,

totidem enim et Græcus Scripturæ textus putat. In aliis 942 a diluvio ad Abrahamum, ab ipsis maluit LXX paulisper discedere: et quem illi obrudunt, alterum Cainanum, Arphaxadi filium, juxta quem formæ sequitur Africanum, ex albo patriarcharum expunxit. Hoc autem est quod tantopere culpat versatque Syncellus, ut mirum dicta sit, quoties toto illo syntagmate, *σφάλματα Ἀφρικανός, et σφάλματα Εὐσέβιος*, ingeminet. Τοῦτον (inquit, pag. 79 edit. Parisiens.) τὸν Καίναν ὁ Εὐσέβιος οἷα ἰστοροῦναι, τῷ Ἐραστῶν ἀντιγράφῳ κατὰ ἀκρίβειαν, διὸ καὶ ἐσφάλῃ ἐπὶ τῷ Ὀροσίῳ διὰ καὶ ὁ Ἀφρικανός διαγράψαν, κ. τ. λ. *Numce Cainanum* (alterum) *Eusebius non recensuit, Hebræo corrupto exemplari usque adeo annis centum triginta fallitur: eodemque modo Africanus peccat, etc.* Neque porro hic Eusebium ad Georgii criminatione vindico: illud modo velim animadverti, quod neque bene Scaliger videtur attendisse, quo demum loco ab Septuaginta seniorum rationibus discessisse, tributum ei culpæ fuerit. Nam quod spectat annorum summam ac seriem, ne ipse quidem ea de re, que nihil proposito operi conducere, sollicitus fuisse videtur; et præterea sunt qui de vera ejus numeri 942 scriptione, aut summa, quemadmodum ab ipso auctore putata sit, dubitent. Equidem ita habent et Græca, que ex alio opere Scaliger laudat, Eusebii verba: Κατὰ τοὺς Ο΄, τὰ μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, ἐπὶ τὴν κατακλυσμῶν, ἔτη βῆρδ', τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐπὶ τὸ α' ἔτος Ἀφραὶμ, ἔτη λρβ'. τὰ πάντα ἔτη γρδδ'. *Juxta LXX ab Adamo usque ad diluvium anni sunt 2242; a diluvio autem usque ad primum Abrahami annum, 942. Si nullo omnes anni 3184.* Verum, ut hæc sit Eusebiana summa, minime ea tamen est, quam ab Adamo ad Abrahamum colligunt Septuaginta, qui intermedium a diluvio spatium anni onerant supra Eusebium fere trecentis. Eusebiani præterea libri, hoc dico, qui ex Latina duntaxat Hieronymi interpretatione superant, pro editio-nium varietate, et librorum interpolatione diversas ad hunc chronici locum ab orbe condito summas concipiunt. Et quanquam castigatioribus ii dicuntur Pontico et Petavio codicibus, qui a diluvio ad Abrahamum pro 942 annos computant 1072, ea tamen summa adhuc est Septuagintavirali calculo solidis centum sexaginta annis minor, quantum nempe ab eo anno 3474 deeedit. Prior autem illa, que solos putat 942, recepta est vulgo tanquam ex Eusebii et Hieronymi mente ab omnibus fere ætatis mediæ

chronologis, Orosio, Beda, Freculpho, atque aliis, qui se calculis Eusebianis insistere profiterentur. Est igitur manifestum, neque in *παρέρω* disputantem de patriarcharum annis Eusebium, Septuaginta Interpretum abuti rationibus, cujus est tanta ab illis dissensio, quanta non solis annis, sed tribus annorum centuriis continetur.

Jam vero duo sunt, in quorum hæc hætenus disputavimus gratiam. Ac primum confici ex his manifeste contendimus, injuria notarii Eusebium ab Scaligero *ἀντιλογία*; vitio, qui eum ut confidentiust castiget, Syncello dat manus: Merito, inquit, reprehenditur a Georgio Eusebii, quod cum minore numerum sequi se profiteatur, tamen Septuaginta seniores in his sequitur. Falsum hoc plane esse demonstrant, quæ hætenus disputata sunt; ac falsum ex Scaligeri quoque sensu, Eusebium in ea temporum partitione, qua minorem sibi numerum proposuerat, a diluvio scilicet ad Abrahamum, Septuaginta Interpretes esse secutum. Quod si de chronico ipso canone dicunt ipsi, qui Eusebium culpant, propositum Eusebii ac mentem non videntur assecuti. Neque enim ille incertus inter utrumque numerum vagari potuit, qui tempora ab Adamo ad Abrahamum non digessit, sed Abrahamo ad Nini etatem comparato ex Hebræi textus sive minoris numeri supputatione, superius illud intervallum, in quod nec Græca ulla, nec barbaræ historia conferri poterat, curioso cuilibet lectori recolendum ex Scriptura reliquit; et si ejus quidem annos obiter ac verbo tenus ab gemina epocha indicavit, ea nimirum de causa fecit, ut se ab illiusmet codicis, sive Septuaginta seniorum calculis dissentire ex parte, Cainano altero expuncto, admoneret. Cæterum sui hæc instituti non esse, idque sibi unum proposuisse, expresse notat presenti opusculo, ut ab Abraham et Nino usque ad suam etatem inferiora tempora persequatur: quo in opere universo nihil sane erat ex Græcorum exaggeratis numeris repetendum. Alterum, quod inferimus, huc quidem consecrarium est, momenti autem multo majoris, et quod notat fere Eusebiani syntagmatis memoriam continet. Nempe tantum abesse contendimus a Græci exemplaris supputatione in hoc adornando chronico Eusebium, ut nunquam ab ea summa, que ab orbe condito ad diluvium, atque exinde ad Abrahamum intur, ad alias temporum sequiorum æras collegertis locis hæc sane paucis, quibus totius operis sui rationes ad diversas

epochas comparat, ac certa invicem necit initia. Sed cum hoc paucis demonstrari nequeat, sit etiam unus atque alter locus in editis libris, ut est ille ad annum Abrahami 990, qui sententia huic nostræ refragatur, quorum est tamen fides omnis elevanda: denique veterum ac recentiorum testimonia et præconcepas opiniones diluere oporteat, quæ notarum brevitatis non patitur, in præfixa huic tomo præfatione, commodiore scilicet loco, edisserimus, quam adeo ut recolas, auctores sumus.

Col. 234 A. *Anni* v. Atque est quidem iste proprius ad fidem numerus, quem et nunc preferunt melioris notæ chronologi. Sed magna hinc oritur Africanum inter et Eusebium dissensio annorum circiter 162, qua in re Casariensem episcopum Syncellus denuo criminatur. Scilicet cum juxta Africanum, atque ex veterum chronologorum ferme omnium consensu ad quadragesimum quartum Nini annum, Abrahami ortum Eusebius retulisset, posteros ex ordine Assyriorum reges enumerans usque ad Eupalem (cujus regni tricesimum quartum annum facit cum Salomonis templo concurrere), ad Hebraicarum ex adverso rerum seriem exegit, contractiorem numerum libri tertii Regum secutus, cum Africanus latiore libri Iudicum tenuisset. Hinc solidos ille quatuor reges ad conciliandas epochas prætermisit, quos ex eodem Africano Syncellus nominat, *Arabelum*, annis 42; *Chalaum*, 43; *Anebum*, 38; *Babium*, 37, et continua serie, post Teuteum, sive ante duos alios ab Eupale reges statuit. Monuimus autem nos supra, tantam regum istorum seriem ex Ctesia, scriptoris cætera vanissimi, auctoritate constare, quam ideo cum primis Africanus avide arripuit, ut vetustiora juxta Græcos calculos tempora propius attingeret: quin etiam alicubi dicitur auxisse, cum adhuc infra eas rationes subsisteret, ac supplese prepositis Chaldeo atque Arabum dynastiis. Quam culpam ita amoliri ab eo Scaliger conatur, ut putare malitiquis callide prætermisissos reges a Ctesia, ad æram Chaldeo-rum initio Nini accomodandam: ac porro aeris in Eusebium invehitur in præfat. et in animadversionibus, quem ait facinus neque bono viro neque ecclesiastico dignum admisisse, cum quatuor modo laudatos reges suis ipsem rationibus coactus, ab Africani catalogo expunxit. Verum Dionysius Petavus, re diligentius exposita, Eusebium ab impacta calumnia vindicat lib. ix, cap. 12, de doctrina

temporum, et in *animadversionibus ad Epiphanium*: Ricciolus quoque in *chronologia reformatâ*, tom. I, cap. 2, quorum argumenta, quando hic per notarum angustias non licet, in præfixa huic tomo præfatione laudavimus. Unum addimus, quod sive imprudens Eusebius eos reges omiserit, sive certo usus consilio ad aliorum monumentorum fidem repudiavit, haud certe minus ab ejus adversario Syncello atque aliis, in his recensendis regibus, peccatum sit, cum eo, quo diximus loco post Teuteum illos constituent, qui ex propositis Ctesie ac Cephaliensis rationibus, ante annos fere octoginta, atque adeo ante Tautanem ponendi sunt, ut ex eorum hypothesi constet, a Belo, aut Nino, primis Assyriorum regibus, supra mille annos effluxisse usque ad Tautanem, quem faciunt cum Trojæ excidio concurrere, et a quo Priamum suppetias petisse Diodorus quoque testatur.

Col. 234 A. *A Tiberii autem quinto decimo anno*. Pericopen hanc a Tiberii quinto decimo anno usque ad decimum quartum Valentis, etc., ipsamque annorum bis mille trecentum nonaginta quinque summam, de suo Hieronymum addidisse, nemo est qui non intelligat, et in præfationis calce testatus est ipse: *A Constantini*, inquit, *vicesimo anno*, usque ad *consulatum Augustorum Valentis vi et Valentiniiani iterum*, totum nempe est. Sed illud hucusque ipsos latuit hujusce libri editores, quod uno anno supra Eusebii rationes Hieronymiana collectio isthæc abundat; quod est quidem operæ pretium hic monuisse. Nam Eusebius ab Abrahamo ad decimum quintum Tiberii annum inclusive annos supputat 2044, ut in hac modo præfatione testatus est, et in chronico quoque ipso colligit. Exinde autem ad vicesimum Constantini inclusive iterum, quo fine canonem suum ipse conclusit, annos putavit 298, qui superioribus juncti summam conficiunt 2342. Testes quoque sunt omni exceptione majores. Anianus et Panodorus apud Syncellum in chronographia editionis Venetæ pag. 28, qui de Eusebio asserunt conceptis verbis, quod *ἡνὸς Ἀβραάμῃ ἕως τῆς ἀικοστὰς τριπλοῦς Κοωνταντίνου ἐν τῷ κατὰ πλάτος συνῆξε χρόνον ἑξῶν, ἢνὰ μῖν'*; ad Abrahamo ad vicesimalia usque Constantini (et inclusive quidem, ut ex sequenti collectione palam est) in extenso opere tempus collegit annorum 2342. Porro autem Hieronymus uno plus colligit tum hoc ipso, quod intersevit, additamento, tum in serie et continuatione chronici, in cuius fine annos supputat 2395. Quod et manifestius liquet,

cum a Tiberii decimo quinto anno exclusive, ad quartum decimum usque Valentis, quo interiit, annos numerat 351. Nam si ad 2044, quos Eusebius ab Abrahami ortu ad ipsum inclusive decimum quintum Tiberii colligit, Hieronymianos hosce 331 adicias, illa minime exurgat summa 2395. Computum igitur Eusebianum ipsum annorum 2342, quibus tota ejus historia ab Abrahamo ad vicesimum Constantini continetur, uno contra auctoris sui mentem anno auxit sanctus interpres: quæ sane animadversione digna res est, ne, conturbatis semel calculis, lectorem transversum agat. Erroris porro causa, quam latius exponemus initio Hieronymianæ continuationis, non alia videtur quam quod computandi initium Eusebius ad autumnum sive septembribus kalendis fecerit, de sua gentis more, totamque insequentem temporum seriem ea ratione ad Abrahamiticos annos exegerit: e contrario Hieronymus que de suo adjuvit, a kalendis Januariis Romanorum more deduxerit. Hinc factum, ut quatuor, qui in fine supererant Eusebiani, ut ita dicam, anni menses per solido anno hic acceperit, ac vicesimo primo Constantini supputato, cætera ad eum modum continuavit. Videntur autem et fecum ei fecisse postrema isthæc chronici Eusebiani verba: *Vicesimalia Constantini Nicomediæ acta, et sequenti anno Roma edita*, ut putarit, quo anno edita sunt, vicesimum primum imperatoris decurrere. Verum Eusebius non Constantianum, ut facile putarit Hieronymus, sed Abrahamiticum sequentem annum pro more suo dixit, voluitque adeo sibi tantum docuisse, sub finem anni ab Abrahamo 2342, qui ab autumno inceperat, et quo suum opus concludit, vicesimalia Constantini incidisse, que in sequenti anno fidem Abrahamiticum ab autumno incipientem, quem tamen minime attingit, fuerit Romæ edita. Fusius autem hæc suis quoque locis exponuntur. Cf. Maï notam ad locum.

Ibid. C. *In decadas cæcidiimus*. Singulis scilicet decadibus annorum ab Abrahamo historias, res que gestas aliarum gentium et regnorum accommodavit, quod ex ipso libri intuitu perspicuum est. Scalger, qui multis hancœ economiam operis exponit, monet de annis ab Adam, sive a mundo condito, quos veteres editiones apponebant, ut si quis annos Abraham secundum Eusebius habere velit, deducat ex annis mundi 3184, eum enim esse Eusebium numerum. Nos, ut eam seriem plane contra Eusebii

mentem esse, ita et numerum plane falsum, in superioribus notis satis abunde ostendimus, cum potius ex Eusebii rationibus colligendum sit, cum, juxta contractiorem Hebræi codicis numerum, Abrahami ortum contulisse in mundi annum 1988, a quo appositi huic chronico vere Eusebiani numeri incipiunt.

Col. 236. *Assyriorum reges*. Alia fere est in Parmensi ms. epigraph: *Reges gentium diversarum, qui fuerunt, et quantum regnaverunt: et prius reges Assyriorum. Ninus, etc.* Nolatum porro obiter supra, videri hancœ regum Assyriorum seriem Ctesie, scriptoris cætera levissimi ingenio excogitatum, qui nimia antiquitatis consecratione, ut probatum daret, primo conditam a Semiramide Babylonem, quæ diu tamen multumque antea existit, utque ad eam urbis vastitatem per regum successiones ascenderet, ipsorum ac Medorum quoque regum catalogum auxit: et, qui eum consecuti sunt, scriptoribus magno numero impositus. Accepit hanc ab eo seriem noster quoque Eusebius, qui a Nino et Semiramide ad Sardanapalum usque regum xxv catalogum texuit, quod et Diodorus enumerat lib. ii, cap. 6. Syncellus autem ex Africano, qui tamen ipsum Ctesiam descriperat, quatuor præterea, quos intra nominamus, reges adiecit. Sed et duos alios, Tilgamam nescio quem, et Sacchoram Schœruerus memorat ex Aliano sine temporis nota, qui in hoc ipso catalogo ac serie non sunt. Ex his autem ipsis multa sunt nomina ex Perside, Ægypto, ipsa que Græcia petita: ejusmodi sunt Xerxes, Armanithes, Spartaxus, Amyntos, Loosthenes, Mythreus, atque id genus alia, quæ ab Assyriorum nomenclaturis prorsus adhorrent.

Col. 239. *Assyr*. Habemus nunc, præter laudatos in præcedenti editione nostra veteres mss. libros, alterum, eumque optimæ frugis ac nota, quem de Lucensi bibliotheca ms. eruditissimus P. Jo. Dominicus Mansi, nunc illustris. Lucensis episcopus, peculiari commentario edisseruit, et Caroli Magni sæculo prescriptum prodit. *Primis autem*, ait ipse, *maledatus est foliis injuria temporum et cum titulo universi operis totum pariter præledium, cum præfatione interpretis auctorisque Græci, deperdidit*. Exordium est: *Primus omnium* (sic) *Asia regnavit Ninus Boli filius annis LII. Hujus XLII imperii anno natus est Abraham*.

Ibid. Ostendimus ad Assyriorum regum recensione unius Ctesie, auctoris *ὡς ἀνωτέρω*, ut ait Aristoteles hist. anim. lib. viii, ac cætera

levissimi, fido niti tantam illam Assyriaci regni antiquitatem, quam noster Eusebius, alique ante et post eum jaclant. His opposuimus Herodotum, qui solos quingentos et viginti annos Assyris usque ad Medorum defectionem tribuit lib. I, cap. 93, quocum amice conspuit Appianus Alexandrinus in præfatione, et cuius sententia conformis unice est sacro textui, et communibus historiæ rerumque humanarum rationibus consentanea. Neque enim vero eos moramur, qui suppleendam ibi volunt numeri millenarii notam, ut dixerit mille quingentos viginti; quorum opinionati obstant Herodoti libri omnes, et cum primis mss. qui eo loci nihil variant: multo autem magis testimonium Diodori Siculi, quem constat ex lib. ii, pag. 83, ad illa Herodoti verba, suo ævo sive ante hos mille septingentos atque amplius annos, numerum illum millenarium in ejus codicibus non invenisse. Herodoti locus hic est: *Ἀσσυρίων ἀρχόντων τῆς ἑξῆς ἑκατὸν ἔτη ἀέκοον καὶ πεντακοντα, πρότερον ἂν ἀέκοον μῖλλον ἤχρησαν ἀπάρτασθα, etc.* *Cum Assyrii annis quingentis viginti superiorem Asiam obtinuisset, primi Medi ob ipsis defeere ceperunt*. Colligimus inde, diu post Abrahamum facta prima esse regni Assyriaci fundamenta: siquidem primus numeri Herodoti anni vocatione ejus in Charan, si probe rationes ineanatur, septingentis ferme annis posterior est, nedum, quod Eusebius ponit, quadragesimo tertio anno, ex quo Ninus imperium obtinuit, ipse natus est Abraham. Reipsa floruit eo tempore, quo Herodotus regnum Assyriorum auspicatur, Ninus ac Semiramis: ut bene secum ille constat, et, quod auctores quoque alii testantur, Argon Nini filius, primus rex Lydorum ex Heraclidis fuerit. Proinde ut alius, vera ejus regni primordia ad Assur repetenda sunt, quem certissimum testimonio Moyses tradit Genes. xxv, 3, ex terra Senaar egressum, Ninivem condidisse. Fuit vero ille, ut plerique interpretes tradunt, Semi filius, ut vero aliis placet, Abrahami pronepos per Cheturam, atque ea circa tempora quibus ingressus est Israel Ægyptum, annis videlicet post Abrahamum ferme trecentis. Nec tamen adhuc existimandum est regnum Assyrium proprie constituisse. Factum hoc serius multo, postque alios annos supra trecentos, atque adeo post Mosis ætatem: ad quod tempus tum epocha Herodoti, tum que de Nino ac Semiramide narrantur, referri possunt. Nam etsi de eorum ætate non usque adeo inter se consentiant scrip-

tores boni, sic tamen existimo in hoc veteris memoris genere, iis qui minora ceteris perhibent, magis esse adhibendam fidem. Prætereo autem argumentum ex Argone, et quod narrat Syncellus, visum nonnullis, e quorum numero Castorem laudat, Ninum *μετὰ Σαρδανιάδων ἑστῆσαν τῆς Ἀσσυρίων ἀρχῆς, post Sardanapatum Assyriorum imperium obtinuisse.* Propius certe vero Justinus lib. 1. cap. 4. de Nino loquens: *Fuere quidem, inquit, temporibus antiquiores Sesostris Ægypti, et Scythiæ rex Danaus, quorum alter in Pontum, alter usque Ægyptum excessit.* Et Sesostris quidem quo tempore vixerit, bene ad mentem Manethonis docuit Heecatæus Milesius apud Diodorum in excerptis Photianis, ubi Danaum ejus fratrem et Cadmum præcipuos alienigenarum ducēs memorat, qui cum ejectis ab Ægypto in Græciam navigarunt. Sunt adeo qui Semiramidem æqualem aut certo paulo antiquiorem Trojanis temporibus fuisse dicunt, eique supparem faciunt Sanchoniathonem scriptorem Berytium, ut Porphyrius, apud Eusebium præparat. evang. lib. 1. §. 8. Atque idem tempus colligere est ab epocha Babylonis, quam et Curtius narrat, plerosque credidisse non a Semiramide conditam, sed a Belo. Stephanus Byzantinus, Βαβυλων, inquit, Σαμαράδος τῆν ἀρχαιοτέρα ἐπιχθονία δία, ὡς Ἐβραῖοις. *Babylon duorum annorum millibus Semiramide antiquior fuit, quemadmodum Herennius Philo.* Pro hoc numero nonnulli interpretantur mille et duos annos: quod quidem si propius ad historicam analogiam accedit, longius tamen ab auctoris sensu ac phrasi abluere, nemo non sentit. E contrario Eustathius ad vers. 4006 hunc ipsum Stephani locum totidem verbis describens, pro *χιλίοις δύο* legit *χιλίοις ἑκαταστοις, mille octingentis*: quod satis indicio est neutram lectionem veram esse; atque adeo, si ex ingenio liceat, quod vere scriptum ab Herennio credimus, restituere, malim equidem levissimam litterarum mutatione, partim ab Stephano, partim ab Eustathio rescribi, *χιλίοις διακοστοις, mille ducentis.* Certe nihil verius hac temporis nota suppetit nobis ex illa historia. Ut ut vero sit, ex laudatis hisce testimoniis jam liquet, falsam plane esse illam regni Assyriaci antiquitatem, quam, ut Babylonem a Semiramide exstructam significaret, Ctesias primo commentus est, alii dein temere crediderunt. Et cum ex hac ipsa sententia Eusebius noster rationes suas derivarit, cavendus lectori error fuit, ac sciendum, tantum a vero abesse quod

ille ponit operis sui παράκλημα, natum vicesimo tertio Nini anno Abrahamum, ut e contrario septingentes fere annis Abrahamo Ninus posterior sit.

Ibid. Eusebius annorum caput ab autumno deducit juxta Antiochenorum atque Alexandrinorum morem, quod Petavius tomo secundo de doctrina temporum certis argumentis demonstravit, quæ ut recolas, auctor som. Porro neque hic cognoscit Parmensis ms. longam istam epigraphem, pro qua tantum habet: *Hebræorum regnum. Regnante Nino, apud Hebræos nascitur Abraham.* Scaliger demum ipse brevioribus multo verbis regnorum hæc fila inscripsit: puto autem, ad concinniorem, pro arbitrata suo, formam potius quam ad mss. fidem.

Col. 259. *Ninus.* Accepit hæc Eusebius ex Diodoro, qui ea pridem ex Ctesia acceperat. Nec tamen ille primum, qui omni Asiae regnari, etc. Ninum dixit, sed primum inter eos quorum consignata est historiarum scriptis memoria, Τὸ παλαιόν, inquit lib. 11 in it., κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐπιπέχον ἑγγύθειοι βασιλεῖς, ὧν οὐδὲ πρῶτις ἱστορίας, οὐδὲ θύρα πνηρησέταται. Πρώτος τῶν ἱστορῶν καὶ μνήρη παραδειγματῶν ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς Νινός, κ. τ. λ. *Antiquitas reges indigenas, quorum nec facta inclaruere, nec nominis memoria durat, Asia habuit. Primus ex his, quorum facta historiae ac litteris tradita sunt, Assyriorum rex Ninus, etc.* Nihilosecius adeo illa Eusebii apud plerosque omnes sententia obtinuit, ut dicere nihil dubitet S. Interpres in comm. ad Osee 11: *Primum omni Asiae regnasse Ninum Beli filium, omnes et Græcæ et barbaræ narrant historia: qui apud Assyrios Ninum, sui nominis condidit civitatem, quam Hebræi vocant Ninive.*

Ibid. *Belum.* Atque hoc quidem omnes, nec ipso Herodoto, quem ceteris in hac historia omnibus preferimus, excepto, tradunt pari consensu, Ninum Beli filium existisse. Ex his autem quæ hactenus disputata sunt, jam tenes, Belum illum non Babylonium sive Ninrodum posse credi, sed longe recentiore alium, quemque Assyrium, cum notum præterea sit, plures fuisse per orientem Belos, eo ferme modo quo in Græcia Joves. At vero non videtur ex auctoribus, qui hæc tradiderunt, mente distinctio isthæc Beli Assyrii a Babylonio; et cum tamen addat noster Eusebius, eum Belum Assyrios deum sibi nominasse, recentiores vero critici, Assurem hunc existiment, gentis regnique ejus auctorem, in deos relatum, verosimillimum quo-

que est, non in sensu proprio dici Ninum Beli filium, sed ab eo quod Assyrii patrum idolam venerabantur, se Ninum xat' ἱστορῶν, id est, filium, nominasse, tum ob alias causas, cum præcipue ut Chaldaeorum, aliarumque gentium, quas recens subegerat, sibi animos devinciret. Observatum quippe ante nos satis recte, ex Hebraico *בן*, quod est *filius*, nomen istud derivari, scilicetque illud præterea, moris fuisse regum Babylonie natales suos ad Belum. *בני*, quod est *deum*, referre. Nihilosecius verba isthæc *Beli filius*, in nullo ex antiquis Palatinis codicibus, teste Schurzleischio, inveniuntur, quæ neque in Græco sunt penes Syncellum textu. Parmensis e contrario pericopen illam: *Quem Belum Assyrii deum sibi nominaverunt*, lacet. Verum et libri alii omnes, et qui olim magnam partem hujuscæ chronici ex Hieron. interpretatione descripsit, S. Aug. de civ. Dei agnoscunt, ac probant.

Ibid. *Cujus regni anno 22 natus est Abraham.* Tantum abest ut vicesimo secundo Europis anno natus sit Abraham, ut hic potius immani quingentorum ferme annorum spatio illum præcesserit, quo jam tempore multum veroer an existerent in Græcia homines, nedum regna, regumque successio instituta. Hoc tamen palmarè illud est, quod astruere conatur Eusebius hoc opere, quemadmodum in præfatione pluribus edisseruit contra eruditissimum ante se hominum sententiam: qua de causa acri eum stylo Syncellus insectatur. Hansit autem ille tantam Sicyoniorum vetustatem a Castore, aut alio quopiam fabulatore Græco, quibus faciles nimium aures præbuit. Verum historica analogia, ac veterum melioris notæ auctorum testimonia probant, ejus regni initium ad Phoronei demum tempora referendum, ejus sententiæ summa hæc est ratio: *Ægialeus, quem primum Sicyoniis imperasse, ne ipse quidem Eusebius diffidit, filius fuit Inachi ex Melissa, et Phoronei frater, quod lucentissime tradit Apollodorus bibliothec. lib. 11. initio: ne de Syncello nunc dicam, qui paulo serius ipsum Ægialeum differt, Inachi quidem filium eum asserendo, sed fratrem Apidis, qui Phoronei filius fuit et successor. Porro Inachum Justinus martyr, Tatiānus Africanus, alique vetustiores Eusebio chronologi supparem Moysi faciunt: ac disertè Clemens Alexandrinus lib. 1 stromatum, eum exitum Hebræorum ex Ægypto, ducē Moysæ, et tempore Amosæos Ægypti regis, et Inachi Argivi*

retulisset, addit: *Enstituit autem in Græcia tempore Phoronei, qui post Inachum fuit, diluvium Ogygium, et regnum Sicyonis, cujus primus rex fuit Ægialeus.* Hoc porro propius multo est ad antiquam, quam quod Eusebius contra receptam antiquorum sententiam comminiscitur. In Parmensis ms. pro toto ista pericope: *In Græcia vero secundus, usque natus est Abraham, hæc tantummodo habentur verba, quæ et veriora videri possunt: Europis apud Sicyonis rex 11 regnavit annis xiv.*

Ibid. *Apud Ægyptios.* De incerta penitus, ac plus quam Cimmeriis tenebris involuta dynastiarum Ægypti historia cl. Perizonius disputavit, quem adeo præstabit consulere, ne longiores æquo hic simus. At hoc sane congruenter atque erudite Eusebius in tanta opinionum fluctuatione et pugna, quod ab earum decima sexta ducit initium, quam et recte cum Assyriorum imperio facit concurrere. Nempè ita superiores quædecim pro commentitiis ac fabulosis habuisse indicat, quæ juxta ejusmet rationes apud Syncellum (siquidem sibi successisse putandæ sint) supra tre mille ante Abrahamum annos continere debuissent, atque adeo non solum universi orbis diluvium, a quo ad Abraham solos mille et septuaginta annos Scriptura enumerat, sed et ipsius mundi primordia longo intervallo supergredi. Ad hæc satis bene in exponendis Ægyptiorum rebis constat perpetuo sibi Noster, eum e contrario reliqui omnes, qui eas tradiderunt, Manetho, Josephus Julius Africanus, Syncellus, atque apud hæc vetus chronicon, et Eratosthenes, tum critici recentiores Marshamus, Perizonius, Vitringa, Cumberlandus, alique multi, ita aut secum pugnent, aut diversi in diversa abeant, ut de certa aliqua notitia inde comparanda, conclamatum jam sit. Quæ unice et sacris Scripturis lux quædam affulget, Ægyptiorum regnum monstrat omnium fuisse antiquissimum, siquidem jam reges habuisse, quo tempore advenit Abraham in Chanaan, ex Genesis 12, 15, constat. Tum illud etiam ex alii Scripturæ locis, a Mizraim (qui Menes in veteri laterculo dicitur, Syncello *Μεραῖος*, fuitque Chami filius) Ægyptios ortos esse; nam et regio *Chami*, Ægyptus in Psalmis audit, et Plutarchus de Iside, etc., inquit, τὴν Αἴγυπτον Χεμῖα καλοῦσιν. Ab eo quæ condita dicitur *Thamitarium*, sive *Tani* dynastia, eadem facile videatur, quam sacer textus Zaan, sive Taneos vocat. Hæc porro omnia fuerit antiquissima: tametsi potuerit, ut ex animo quod sentio dicam,

alix simul existisse, ac saltem prioribus decem totidem constisse regna simul existentia, ita tamen ut alia aliis serius paulo inceperint, novisque suffectis pro fortunæ vicibus, desierint in xv Diopsolitanorum, a qua successisse sibi reliquas putare malim. Certe quo tempore ductus est Joseph in Ægyptum, unum duntaxat regem totius regionis imperium obtinuisse ex Genesis xlii comperitur est. Verum hæc persequi disserendo, ut lectori probentur, brevitatis notarium non palitur. Hæc autem ipsa dynastia xvi, quam Thebanorum inscribit Eusebius, Synkello dicitur Tanitarum ex vetere chronico, Africano, Græcorum pastorum, qua de re plura inferius dicenda erunt.

Col. 239. *Niniven*. Ab Assure Niniven conditam, non a Nino, ostendimus certissimo Scripture testimonio Gen. xi: *Ex hac terra postea egressus est Assur, et condidit Ninive, Rehoboth, etc.*, quibus et Josephus concinit, et chronicon Paschale. Proinde falsum omnino est, quo plerique nituntur, argumentum illud a nominis similitudine, cum minime sit a cognomine regis urbis derivandum nomen. Quin aliam esse innuimus supra regis atque urbis etymologiam: ita enim ille se *filium dei* Chaldaeorum, sive Beli nominavit: hanc Hebraice, ut in sacro est archetypo בנין, rectius libet interpretari, *filium*, sive coloniam, *habitationis*, id est, habitationi commodam. Nimirum et colonia erat Ninive ducta ex Babylonia: quod in causa est cur Moses hujus origini statim illius primordia subjungat. Legi autem potest et *Nimon* et *Ninga*, quod Scaliger magis probat, tametsi falso tribuat Massoretharum opere quod maluerint vocari *Nova*, cum ita et ante Massorethas, et apud Ptolemæum scriberetur, atque iterum sub alia pronuntiatione *Nineve* apud Ammianum Marcellinum.

Ibid. *Zoroastres*. In tanta veterum inter se auctororum pugna de Zoroastris ætate, in hoc sane plerique consentiunt, quod Nini ævo, aut quod idem ferme est, Semiramidis fuerit: ut si adeo recte nos hujus tempora investigamus, tum Zoroaster, in eadem que Nino tribuimus, plus minus incidat, nihil necesse sit plures cognomine Zoroastres commisceri, atque hæc ipsa temporum utriusque convenientia commentitiam Assyriorum antiquitatem novo argumento explodat. Illud porro luculentissime tradit, præter Eusebium nostrum, et Africanum penes Synkelium, Justinus lib. 1, cap. 7, ubi: *Postre-*

mum illi (Nino) bellum cum Zoroastre rege Bactrianorum fuit, qui primus dicitur artes magicas invenisse, etc. Cephalaion quoque historicus sub Adriano, Nini res gestas, *γένεσιν Σαμαράμους καὶ Ζωροάστρου πρώτου* ad eadem retulit tempora. Ctesias denique ipse, et qui eum sequitur Dioscorus, lib. ii, paria habent, tantumque in eo iste abludit, quod *Ozyartem* vocat, pro Zoroastre, nec magum dicit: ex toto autem contextu liquet, non de alio eum loqui Bactrianorum rege, quam isto, quem Zoroastrem magum alii nominant. Alterum quod spectat, sola veterum quorundam, plane fabulosa de Zoroastris ætate testimonia in causa fuerunt, cur et olim Plinius lib. xxx, 1, dubitaret an magus sit idem eum rege Bactrianorum, postea Scaliger, et Bochartus duo contenderint existisse, Salmasius vero, et Lambecius tres, ut alios nunc præteream, qui quatuor et quinque, imo, si diis placeat, et sex inde exculpere conati sunt. Verum ea testimonia cum ab omni veri specie atque universa gentium historia abhorreant immane quantum, doctos homines nihil morari debuisse dico, nullamque eis esse adhibendam fidem. Enimvero mundi primordia multis sæculis antevertat necesse est, qui credat Herminippo et Aristoteli apud Plinium, et Hermodoro Platonico apud Laertium in proemio, tradentibus, quinque mille annos ante bellum Trojanum fuisse Zoroastrem: quam sententiam Plutarchus quoque lib. de *Istide et Oriside* laudat. Plus adhuc exaggerat Eudoxus apud eundem Plinium, qui sex mille annos ante Platonis mortem floruisse eum scribit. Puto ego, fabularum architectos tantam Zoroastris vetustatem commentos, ut semel tradite de Assyriorum immensa antiquitate opinionem suam quisque adtemperaret, et Nino de quo abnormia confixerant, simili mendacio atque ausu supparem facerent. Hisce fabulis adscendenda quoque sunt opiniones illæ tam varie de Zoroastris persona, quam vel in Chamo Noë filio, ut plerisque recentioribus placet, vel in Chus, ut Gregorio Turonensi, vel in Nimrodo, ut auctori Clementinor. quæ edidit Cotelierius, vel, ut alios taceam, in Mizraimo, in Assure, in Abrahamo, Balaamo, Moysæ, et Pamphylio, et sexcentis aliis, quos longo ordine Fabricius enumerat, contendunt representari. Nam etsi ætatis, qua ille vixerit, pro sua quoque ratione notam includant, ipsa illa varietas tanta evincit falsa omnia esse, meraque ingoniorum figmenta. Itaque nulla prior vero, ac dudum proposita

de Assyriorum ævo hypothesi magis consentanea sententia videtur illa Xanthi Lydi, qui, teste Suida, vixit sub Dario Hytaspide, cum Sardes urbem Atheniensis igne vastarunt: ut nemo sit, ex his quorum sive scripta, sive testimonia hæc de re supersunt, eo antiquior, eaque de causa etiam dignior fide. Assertit porro ille conceptis verbis apud Laertium in proemio, *ὅς τὴν Ἐπιφάνειαν ἀπὸ τοῦ Ζωροάστρου ἤρξατο ἐξ ἡγεμονίας*. Ad transitum Xerxis a Zoroastre annos sexcentos intercolere. Equidem si dixisset *ἑξακκῶσα, septingentos*, qui numerus facillime permutari a librariis potuit, nihil esset quod nostris rationibus quadraret magis. Omnino autem, ut nihil immutemus, ita accipiendas est, sexcentos dixisse rotundo numero, ut proxime Trojanum bellum antecedat, ad que nos tempora, post annos scilicet septingentos ab Abrahamo, Nino ac Semiramidis historiam diximus superiori annotatione esse referendam. Jam si ab hoc nostro, qui parum prospere cum Nino conflictat, alius fuerit Zoroaster postmodum, multisque ab eo seculis, sive ille Persomedus, ut dicitur Suida, sive Babylonius, quo magistro usum Pythagoram, narrat Apuleius in Floridis, nihil disputamus: tantum illud non omittimus in rem nostram celebre Arnobii testimonium lib. 1: *Ut inter Assyrios et Bactrianos, Nino quondam Zoroastreque ductoribus, non tantum ferro dimiceretur et viribus, verum etiam magicis et Chaldaeorum reconditis disciplinis, invidia hæc nostra fuit.*

Ibid. Subtilit Scaliger haud scimus e quibus libris, neque enim quid simile in nostris invenimus: *Apud Hebræos usque ad nativitatem Abrahamæ, computantur anni mille nongenti quinqueingenta. Usque ad diluivium enim ab Adam, habent annos M. DC. LVI. Et inde usque ad Abraham CC. XC. III. Et ideo XL Jobelei a nativitate Abraham computantur. Unus enim Jobeleus quinqueingenta anni sunt.*

Ibid. Minus recte Scaliger, *plurimas Babylonicas urbes instaurantes*, neque enim hic pro regione Babylonia, sed pro civitate sumitur: unde Luculentius in Sighardi edit. *Babylonice urbs*. Noster Hieronymus in Osee cap. 11: *Semiramidis de qua multa et miranda referuntur, muros Babylonicos extravit, de qua insignis poeta testatur dicens:*

... Quam dicitur olim
Coctitibus muris cinctisse Semiramis urbem.

Gætera que hæc spectare videntur, nimis multa sunt. Tute videsis Herodotum, Diodorum,
TÖP. XIII.

Strabonem, Melanem, Curtium, Plinium, Dionysium Periegetem, ejus scholastem Eustathium, Stephanum, Suidam, etc., Synkelium quoque, et chronicon paschale cum Dufresnii notis.

Col. 239. *Ægiale*, Nonnulli mss. *Ægyptis*, alii cum Parmensi *Ægiale*. Pausanias, lib. ii, cap. 5: *Σαυόντιος, ἠγάθη, περὶ τῆς γῆρας τῆς ἀπειρίας λέγουσιν, ὅς Αἰγυπῶν ἀνδρόβιον πρώτος ἐν ἀρχῇ γένετο, καὶ Πελοποννήσου δὲ ἔπον ἔτι καὶ νῦν καλεῖται Αἰγυπῶς ἢ ἡ βελου βασιλεύοντος ἡγεμαδὴνα*. Sicconi de regione sua hæc commemorant: *existisse primum Ægialeum indigenam, ab eoque regem eam Peloponnesi partem, que Ægialeus hoc etiam tempore nuncupatur, nomen accepisse, etc.*, subditque statim de Api, a quo tota regio que intra isthimum est, fuerit *Apiā nuncupata, ὅς τὴν ἐπὶ τὴν ἑσπέρα γῆραν Ἄπειον ἢ ἡσπέρου καλεῖσθαι*. Atque hæc quidem satis bene juxta Eusebium. Apollodorus autem lib. ii, et Rhianus poeta apud Stephanum, non Sicyoniorum, sed Argivorum regem, et Phorocei filium Apin hunc faciunt:

Τῷ δὲ κλειρὸς ἐπέβητ' Ἄπει,
Ὅς ῥ' Ἀπὶν ἐπέβητ'· καὶ ἄνερος Ἀπιδανίας.

Ad hæc Æschylus in *Eumenidibus* 266 facit eum advenam, qui ultra Naupauctum venerit, et in supplicibus *ἰατρῆμαντι* cum tradit fuisse, qui regionem a noxiis bestiiis purgaverit, in ejus beneficii memoriam terra illa *Apiā* vocata est. Lique ex his, confundi passim apud veteres tres cognominis reges, Apin Argivum, Sicyonium, et Ægyptium. Tu videsis præterea Iesychium, atque etymologum in "Amis, Plinium quoque lib. iv, cap. 5, et e recentioribus Spanhemium pag. 379 observat ad Callimachum.

Col. 261. *Julidæi* 41. Nihil evidentiù hoc loco ad probandum, quod contra receptam vulgo sententiam diximus ad hujuse libri præfationem, Eusebium adeo non sequi calculos τῶν LXX, ut cum cætera chronologiam suam post ea tempora exordiat, que illi exaggerarunt, etiam tibi superioris ejus intervalli ab Adam meminisse oportuit, ab eoque rationem inire, minorem numerum, sive Hebræi codicis, non Græcorum supputationem præterlerit. Vide, si id potuit probari manifestius, quam dubio Jobeleorum initio ab Adam, et quadregesimo primo jubileo in Abrahami quinquagesimum primum annum conjecit. Hoc tamen ipsam minime videtur Scaliger assecutus, qui cum aliis modis hic erratum esse ab Eusebio contendit, tum isto, quod suismet ipse rationibus contradicunt,

quas ex dinumeratione Septuaginta seniorum inerat. Nos hae de re, utpote manifesta, et de qua plura alias nec uno in loco diximus, nihil hic ad eam refellendam objectionem addemus. Sed neque illud multis confutabimus, quod ait Scaliger, male Eusebium jubileæ deducere a conditu rerum, et primo homine: neque enim ipse diffidetur, accepisse id Eusebium ab eo libro, qui *μικρὰ γένεσις*, et *λαττὴ γένεσις* dicebatur, non postremae apud veteres ecclesiasticos auctoritatis, a quo et Africanus ipse antea acceperat, et vulgo alii scriptores Graeci ac Latini passim. Atque ut eorum exemplo salva res sit: potuit etiam isthæc *πεντηκονταετηρίς* ob eam proprie causam probari Eusebio, quod digerendis Hebræorum temporibus, jubileorum periodum perquam suis rationibus nactus sit commodam. Porro autem splendide ipse fallitur Scaliger, qui ut ab anno 48 Exodi jubileorum initium ac seriem deducit, et quas ait antea prorsus ignoratas præstantissimæ antiquitatis causas, et epochas aperiat, argumento utitur, quod sibi quidem ducci palmarium, plane autem ad rem nihil est. Scilicet ex cap. xxix, vers. 47 Ezechielis, et ait *anno vicessimo septimo*, verbum Dei ad se factum, contendit designari annum vicissimum septimum jubilei duodevicesimi qui in annum decimum Zedechie incidit. At vero neque libri de jubileo vola, aut vestigium, neque alibi usquam Ezechiel per jubileorum annos, rerum quas narrat, tempus annotavit, imo alia expresse epocha ejusdem initio capitis usus est. Aliis autem de censis alii eam hypothese præterea improbant, ac præcipue ex Tyri obsidione quæ Hierosolymam excidium subsecuta est; qua de re merentur legi, quæ Perizonius quoque lib. de origin. *Agypt.* cap. 24 disputavit. Nunc tertiam etiam, quam Eusebio dat Scaliger, culpam. Erratum, inquit, in eo quoque est, quod jubileum definit annis quinquaginta absolutis. Ac sane nos etiam cum Petavio de doctrina tempor. lib. ix, cap. 28, fatemur, in eorum propensionem esse sententiam, qui jubilei spatium præcise septem annorum hebdomadibus, sive xlix annis circumscribunt. Sed quando hae de re, ut idem Petavius ait, utrinque acerrime certatur a chronologis, qui omnes Scripturæ verba ad suam sententiam transferre conantur, ut vere dici possit, litem esse sub iudice, quæ tanta est hominis *ἀκαρίωνία*, alium erroris incursare hae una de causa, quod abs se dissentiat? Jam vero quod ipsam spectat Latini contextus

lectionem, minus iterum recte Scaliger *apud Hebræos*, pro *apud eos* legit, ut et mox *anni duo milia pro annorum duo milia* aut *anni duo mille*, sive ut Sichardina editio, *anni MM.* Demum et hæc notat Salmasius in Palatino primo mss.: *Ascribitur ad hunc numerum 51 historia quæ infra ad numerum 53 in secundo Palatino, tertio, et quarto legitur. In primo autem ita ab antiquario scriptum ad hunc numerum.* Infra scripta historia in novo codice videtur hic, ad numerum 51; in veteri autem codice habetur ut infra.

Ibid. *Creta.* Laudat Scaliger ad hunc locum, Diodori testimonium lib. v, ubi vetustissimos Crete populos fuisse 'Ετιώρητας tradit, quorum rex fuerit Κρης. Addit et Marciani Heracleotæ τὸ περὶ Κρήσου aliquot versus, quibus idem refertur ex Ephoro:

Ἐπίδωμον τὴν γῆσαν ἀπὸ Κρήτῆος τοῦ,
 Τὸ ἄθ' γενόμενον βασιλῆος ἀστέροβου.

Denique Eustathium, seu potius Arrianum apud eundem ad Dionysii vers. 230: Κρης, ὃς Κρήτην ἐπίδωμον, ὃ τὸν Δία κρήνας ἐν ὄρει Δικταίῳ. His addi volumus, qui Scaligeri diligentiam effugit, Anaximandrum apud Solinum Polyhist. cap. 2 et 9, et quæ satis luculenter Strabo lib. x tradit de Curetibus. Sed et quæ Salmasius annotavit in primo Palatino codice minime prætereunda sunt, siquidem liber ille tum suapte præstantia tres alios facile exsuperat, tum hac ipsa de causa, quod olim ab diligenti antiquario cum duobus aliis mss. collatus fuerit, inque ejus margine variantes lectiones ac numerorum diversitates apposite. Itaque hic loci ad num. 54: *In primo, ait Salmasius, Palatino ab antiquario ad numerum LVII scriptum est, superscripta historia (apud Cretam regnavit primus Cretæ indigena);* in novo codice est ad numerum 7 Sicyonium, in veteri est ut hic, ad numerum 11. Et infra scripta historia (*Creta dicta a Cretæ indigena*); quæ hic est ad numerum 213, in novo est ad 9. *Quod verum est. Nam in duobus posterioribus Palatinis ad numerum 9 legitur, Creta appellata (dicta) a Cretæ indigena (indugena).*

Col. 263. *Abraham.* Certa isthæc temporis nota dicitur nonnullis *era Abrahamitica*: communis adeo est auctorum ante et post Eusebium sententia, cum annos septuaginta quinque ageret, repositionem Abrahamo factam. Luculentissime omnium Josephus antiquit. lib. I, cap. 8: Ἀβραάμ, inquit, καταλείπει τὴν Χαλδαίαν ἱερόμνηστα καὶ πάντα γεγονῶς ἔτι, τὸ εὖσι κλιθεῖσσαντος

εἰς τὴν Χαναάνην παρεδίδεν. Quibus coherenter lib. II, c. 6, quadingentos et triginta annos ab Abrahæ adventu in Chananeam ad exodium numerat. Et est tamen alia, si credimus Genebrardo, Hebræorum sententia, quem et Petavius de doctrina tempor. lib. ix, cap. 19, probat, et proprio sensu Eduardus Simsonius chronici cathol. part. 1, pag. 90 et seq. edisserit; quibus placet repositionem quinque ante, seu cum annos Abraham ageret solos septuaginta, retrahere. Visa illis est rerum series ab egressu Abrahami de Ur Chaldeenorum, ad adventum in Chanaan, quinque illos annos postulare, qui et notari videntur Gen. xi et xii, cum dicitur venisse usque Charran, et habitasse ibi, ubi et mortuus est Thara: ac inde postea discedens Abraham, tulisse omnem substantiam, et omnes animas quas ibi fecerat. Verum hæc omnia intra unum eundemque annum facta, et Scripture interpretes plerique docent, et est rationi maxime consentaneum. E contrario neque veri speciem ullam habet, desiderare voluisse Abrahamum quinque annis in Charran, et tandiu oblivisci itineris Chananeæ, quod erat illi divinitus injunctum, quoque tam obsequenti alacrique animo dudum susceperat. Hæc porro accedit ad difficultates reliquas veteris ejus questionis, quam *indissolubilem* Hieronymus vocat, aliique cum antiqui patres, tum critici recentiores ita explicare conati sunt, ut ad mysteria demum conflugerint. Si, quod certissimo testimonio asseritur Gen. xi, 26, Thara, cum septuaginta esset annorum Abrahamum genuit, hic vero cum septuagesimum quintum ageret, de Charran profectus est in Chananeam, ut ex initio cap. xii liquet: profectus autem est post Thare patris sui mortem, ut ex proxime antecedentis fine colligitur, ac proprie Actor. vii, 4, Stephanus narrat, qui et patris ossa cum dicit in Chanaan transtulisse: qui fieri potest, ut quod postremis laudati cap. xi verbis dicitur, fuerint dies Thara ducentorum quinque ann. quando mortuus est in Charran, cum nonnisi centum quadraginta quinque inita ratione constent? Nos ex propemodum innumeris, quæ ad hanc conciliandam *ἀνευλόγητα* excogitata sunt hæc, illud diximus in notis ad quæst. Hebræicas in Genes. probari magis, quod est in Samaritano exemplari, solos nimirum centum quadraginta quinque ascribente annos Thare, cum mortuus est. Verum hæc persequi, minime nostratum est partium, et superiora ista, ut ne

ejus questionis videremur penitus oblitii, hic attigimus. Invenies autem apud S. Scripture interpretes, et apud chronologos ad fastidium disputata. Nunc quid ferant Parmensis et Palatini codices, præstabit annotare. Legitur in omnibus ad hunc numerum: *a septuagesimo quinto anno Abraham, usque ad Moysen, et egressum ex Agypto, etc.*; quomobrem videntur Salmasio verba illa, *primus annus repositionis Dei ad Abraham*, hic repeti e priore hujusmet numeri pericopa: nec sane in Sichardi editione habentur. Ceterum tituli ad instar ea sunt, quæ proprie ad subsequentem annum Abrahami 78 pertinent, qui primus repositionis annus est: quod et Pontaco ex parte notat. Minus adeo recte Scaliger ea verba e regione septuagesimi quinti anni ascripsit. Legit præterea in Pauli textu ad evacuandam repositionem, pro *destruendam, etc.*, quæ Vulgati interpretis lectio est.

Col. 263. Tum isthæc adnotatio, *vicesimus annus repositionis*, tum quæ subsequenti, *Sodoma et Gomorrhia successa*, in Parmensi codice, aliisque cum editis, tem mss. Pontaco et Scaligero laudatis libris non sunt.

Col. 265. *Abraham cum centenarius esset.* Hæc pertinet, quod laudatus Schurzweischio habet Gobbelinus Persona Cosmodr. æt. III, cap. 3: *Scientum est, quod tradunt historici, quod dum Isaac nascitur, et Abraham erat c. annorum, tunc erat centesimus annus decimæ et septimæ (leg. sextæ) dynastie apud Agyptios, et vicessimus sextus repositionis.*

Ibid. Atque hæc epocha, *initium jubilei XLII secundum Hebræos*, in Parmensi ms. desideratur. Ejus autem loco juxta Sichardinam, aliasque veteres editiones, hæc habentur, *Hebræorum Isaac filius Abraham LX ætatis suæ anno generat Jacob*, quæ hæc certe non pertinent.

Col. 265. *Aegydrus.* Perperam *Aegydrus* scriptum antea erat in Sichardi codice ipsius Pontaci editionibus. Pausanias in Corinth. c. 5, Ἀγύδρον vocat. De vera autem scriptura, quam restitui-mus, satis multa diximus ad horum nomina recensionem, quæ videsis. Hujus meminuit etiam Strabo lib. v.

Col. 267. *Tharimachus.* Hic et *Thyrimachus*, et *Tyrarnachus* in mss. passim. vulgaritico aliis libris vitiose scribitur. S. Augustinus de civ. Dei lib. xviii, c. 3, quem, ut diximus, nihil dubium est, hujusmodi ex Hieronymiana interpretatione Eusebiana chronici exemplar ob oculos habuisse, legit bis *Thuriacum: quem*, inquit,

quidam *Thorminacum* scribunt: ut quod et Scaligero notatum est, jam ab eo tempore intelligas, varium fuisse a librariis lectionem importatam. Hujus et Varro meminit et Pausanias.

Ibid. *Apud Argos*. Instaurat Scaliger veterem contra Eusebium diem ex Synello, ut probet initium regni Argivorum in annum secundum Sphæri, decimi tertii Assyriorum regis, sive in Mosis tempora conferri debuisse. Ex adverso Petavius quodquid assidet pro Eusebiana sententia poterat, doctissime exposuit, cum alibi, tum præcipue in notis ad Epiphanium t. II, p. 16, ubi non recte Inachum Mosis synchronum fecisse veteres omnes ante Eusebium, contendit. Innuimus autem nos supra, ubi de Egialeo primo Sicyoniorum rege, atque hic denso profitemur, malle nihilominus a veteriorum partibus stare, ac videri quidem Justini, Africani, Taliani, Tertuliani, Clementis, Manethonis, atque aliorum cum propiore vero sententiam, tum gravioris momenti auctoritatem.

Ibid. *Is.*... *Isidem* vocant. Videtur hic Eusebius, quod et veteres quidam alii peccant, duas cognomine Iones, primam Inachi, alteram Jasi filiam confudisse; nam quæ dicitur, freto Thracio trajecto, Bosporo nomen fecisse, et in Ægyptum profectam, deam factam, dictamque Isidem, Jasi filia erat, non Inachi. Hanc vero tradunt accuratioris mythologi, a Pico Jove raptam, præ dolore animam egisse; cui templum Inachus pater exstruxit, et locum de ejus nomine *Iopolin* appellavit. Quod ait Suidas inditum urbi nomen eî; *ἵονα τῆς Σιδόνος Ἰός*, juxta *Lanæ* *Io* nomen, monstrat quid olim fraudi fuerit, ut male confunderentur: nam *Isis* quæ dicta est Ægyptiis, ex eorum lingua *Lanam* significat. Videtur, atque invicem confer Apollodorum lib. II, Pausaniam quoque lib. II, et Herodotum lib. I, denique et Suidam in *Io*.

Ibid. *A pâtre Inachus fuitus*. Quinimo Pausanias in Corinthiacis c. 15 ipsum *Ἰναχον οὗτε ἄλλοτε, ἀλλὰ τὸν ποταμὸν, Inachum non hominem fuisse, sed fluvium* docet. Sed et Stephanus Inachiam, ἀπὸ Ἰνάχου τοῦ ποταμοῦ, ab *Inacho fluvio* appellatam tradit. Etymologicium quoque magnum dictam Ægialiam notat, ἀπὸ Ἀἰγιάλειος, ὡς Ἰνάχου, τοῦ ἐν Ἀργεὶ ποταμοῦ, ab *Ægialeo, filio Inachi, qui erat in Argo fluvius*. Neque id sine insolens attribui fluminibus filios a mythologis: noster vero auctor cum Apollodoro propius ad verum sentit. Porro autem monstri instar est, quod habent vetustiores quedam editiones, Pontaco ipsi ig-

nota, *bos Phoroneus*, pro *Bosphorus*. Laudat Scaliger in eam rem istos præ cæteris Æschyli versus ex Prometheo vincolo:

Ἦστα δὲ θεοῦ τοῖς ἐλασὶ λόγος μέγας
Τῆς σὲς ποταμοῖς. Βόσφορος δ' ἰπνοῦμος
Κελύστειται.

Col. 269. *Moritur Abraham*. Absolute Scaliger, *moritur Abraham ann. 175*, cum ea tamen verba, *omnes vivens annos, etc.*, ipsa quæ retulit in Græco, *ἕως τὴ παντὰ ἡτῆ εὐσ'*, expriment. Alii codices, quos Schurzleischius laudat, præferunt *annum agens, etc.* Primus Palatinus, *omnes annos, cum numeres agens, etc.*; nam quod cixxx ponit pro clxxv, manifestum scribarum est vitium.

Ibid. *Apis in Ægypto*. Passim antiqui scriptores Apidem Ægyptium cum Argivo confundunt; atque hæc causa est, quam seignorare Scaliger proficitur, cur hoc loco Apidis facta sit mentio, ac rursus eadem inferius de Apide tertio Argivorum rege, Serapin cognominato, proque deo habito, Eusebius tradat. Scilicet ex vario auctorum sensu loquitur: ut cum alibi ad secundum secundæ dynastiæ regem Xoiv, si fides Synello est, scripsit, δ' Ἄπει καὶ ὁ Μοῦσαι... ἄπὸ Ἰναχίδουσαν. Ipse etiam Herodotus lib. II, cap. 27, testatur, Græcos Apin Ægyptium cum Epapho confudisse. Ut vero aliquam historicè illius partem teneas, secum invicem confer Apollodorum initio lib. II; Diodorum lib. I, cap. 13; Plutarchum lib. ultimo; Melam lib. I, cap. 9; Plutarchum de Iside; Julium Firmicum de mysteriis; Ammianum Marcellinum lib. xxii. Sed et patres, quos Scaliger laudat, Clementem Alexandrinum in primo stromatum ex Tatiano, et Augustinum de civitate. Dei lib. xxiii, cap. 6, etymologiam quoque Serapidis, utcumque ineptam, ex Varrone repetentes. Propositam lectionem quod speclat, minus bene Scaliger, aut certe contra librorum notæ melioris fidem habet, *Apis in Ægypto primus deus putatur, quem quidam Serapin vocant*.

Col. 267. *Castor chronogr.* Suidam temere secutus Scaliger Castorem hunc facit nationem Galatam, et generum Deiotari regis, cui et falso tribuit librum inscriptum *ἡρονικὰ ἔργονόματα*. Alius enimvero, atque eo antiquior hic est, quem Eusebius laudat Castor chronographus, natione Rhodius. Sic cum vocat Apollodorus bibliothec. lib. II, ubi et librum illam *ἡρονικὸν ἔργονόματων* citat. Plutarchus in quaest. Rom. aliud ab eo scriptum opus tradit, in quo Romanorum morem cum Pythagoricis conferebantur. Sed et in ipso ascri-

bendo Castoris testimonio, in eo videtur Scaliger peccare, quod illud ante decennium refert, sive ad annum primum Inachi, contra librorum, quot scio, omnium fidem: e quibus duo tantum Palatini codices sunt, teste Schurzleischio, qui hanc nostram, atque adeo Pontacenam recensionem, solis duobus annis antevertant. Mox *Argi pro Argivorum* legit: male Pontacus *Argivi*: tum *Sthenelaneum* pro *Sthenelum*, atque id tamen rectius Pontaci *Sthenelo*. *Σθένελος* autem continuo dicitur Synello, cujus maxime auctoritate refiximus Latinum *Sthenelum*: quanquam et codices aliquot esse non diffitemur, qui ad Scaligeri lectionem magis accedant, et *Σθένελανα* *Κροταπόδ παῖδα* vocari Pausanias in Corinth. cap. 16, vere Augustinus de civit. Dei lib. xvii, c. 8, *rex novus Sthenelas, sive Sthenelus, sive Sthenelus, varie quippe in diversis auctoribus invenitur*.

Col. 269. *Pastores*. Insignis hic locus est, ubi de Eusebio triumphat Scaliger. Cum multa de temeratis mutilisque ab eo dynastiis, insultando magis quam disputando, objecisset, causam multo absurdiorum, quem illum ad hæc perpetranda impulit, ita irridens exhibat: Pastores, inquit, hos credidit Eusebius cum Flavio Josepho fuisse Hebræos, qui cum Jacob in Ægyptum descenderunt. Quare, ut hanc dynastiam rationibus suis accommodaret, unam dynastiam expunxit, et rem ridiculam, absurdam, et jocularum incurrit, qui hos Pastores, quos vult esse progeniem Josephi, ante Josephi deportationem in Ægyptum regnare cepisse scribit. Nam secundum eum Joseph divenditus a fratribus in Ægyptum tradidit numero 266, annis 76 ante hanc dynastiam. Dignum *κατόρθωμα*, propter quod dynastias ita mutilaret. *Neges*, inquit, *Ægyptiorum Pastores confictus nuncupatio propter Joseph, et fratres ejus, qui in principio pastores descendisse in Ægyptum comprobantur*. Atqui fratres ejus et pater secundum Eusebium descenderunt in Ægyptum anno 191 circiter finem hujus dynastiæ. Secundum hæc Hebræi qui Pastores vocati regnarunt in Ægypto, prius pastores vocati fuerint, et prius regnarint in Ægyptum descenderunt. Non deerant tamen, qui non solum his hallucinationibus favebant, sed etiam qui armati pro illis pugnant. Hactenus Scaliger, qui subsequenti statim annotatione, Manethonis apud Josephum contra Apionem testimonio (quod ait in errorem impulsisse Eusebium) ex parte recitato, hæc subdit: Causæ non erat, cur Josephus post futilem auctorem,

et cymbalum mundi Apionem, Pastores Hebræos Ægypti incolae et crederet, et Eusebio persuaderet. Neque enim una Pastorum fuit dynastia, sed tres: et si concedamus pastores Hebræos non solum dictos, sed reges fuisse, quamvis ex tribus dynastiis illa fuerit, ratio nulla iniri potest. Præterea cum Moses scribit, ab obitu Josephi patriarchæ ad exodii tempus misera servitute Hebræos oppressos fuisse, quomodo illa in servitute ignare potuerint, non video. Et ineptissima sunt hæc. Denique, tempora non conveniunt, cum xvii dynastia desinat 203 annis ante exodum: xvi, de qua intelligebat Josephus, quæ 318 annos regnavit, 334 ante exodum esse desierit. Omnino et Josephum et Eusebium in omnibus his fugit ratio.

Placuit sismet verbis hominem Eusebio confidentissime illudentem inducere, ut hæc de re certus ex his quæ reponenda sunt, judices. Interea dum certum est, Scaligeri sententiam doctis plerisque omnibus probatam fuisse, et præcipue magnis chronologis, Usserio et Marshamo; ut dum pronuntiare non dubitavit Joannes Clericus ad Exod. I, 8: *Josephum qui hos Pastores existimavit fuisse ipsos Israelitas, confutari omnibus historicis circumstantiis*. Age ergo pedem conferamus, ut quantum his insit calumniarum videas. Imo vero, inquam ego post cl. Perizonium, omnibus circumstantiis, quæ quidem summam historie circumficiunt, firmatur Josephi atque Eusebii sententia: neque est cur ab ea discedamus, sicuti quedam discrepare adhuc videntur, cum paria in omnibus fere historicis occurrant, quas aliarum gentium, imo et vernaculi sæpe auctores scripserunt. Locum integrum Manethonis, satis enim longa lacinia est, non ascribam brevilitatis gratia, summa autem historie ejus capita comparemus. Ait, *ἐκ τῶν πρὸς ἀνατολῆν μερῶν, ἐκ orientali plagæ, Pastores istos Ægyptum pervasione*. Et vero ad orientem Ægypti sili erant Israelitæ. Eranthi porro, inquit, *ἄθροιστοι τὸ γένος ἀνατολῆς, generis obscuri homines: nimirum filii Jacob, qui inter Chananeos peregrini et inquieti, ut dicitur Genes. xxiii, habitabant. Addit obtinuisse Ægyptum ἔργων ἀπεργῆ, facile admodum sine pugna: revera Josephum ultro, rex ipse præficit omni Ægypto, et quam Scriptura describit Genes. cap. xlii supremam potestatem ei tribuit. Ad hæc dicitur primus ex illis rex τῆν τε ἑνο καὶ κἀπο γῆσαν ἀνατολῆων, provinciam superiorem atque inferiorem tributariam faciens; atque hoc ipsum*